

Velemérju.<sup>1</sup> Z ostalimi anonimnimi slikarjimi v Prekmurju pa ni mogoče dokazati, da ima Akvila kako zvezo; od njih se loči koloristično kakor slogovno, posebno pa po kvaliteti, ki je ravno pri njem zelo rokodelska.

Najstarejše v skupini 2. polovice 14. stoletja so nedvomno zelo slabo ohranjene slike prezbitarija stare župne cerkve v Murski Soboti. Kot študijski material so kljub okorni izvedbi figuralnih delov izredno važne v kolorističnem in ornamentalnem oziru. V ornamentiki, ki je zelo bogata, imajo še polno starejših romanskih elementov; ikonografična posebnost je na svodu slika sv. Trojice v obliki glave s tremi obrazi. Nastale so gotovo že v 3. četrtstoletju 14. stol.

Po starosti sledi vrsta apostolov v prezbitariju cerkve v Turnišču iz l. 1385; ta slikarija pa je umetniško res pomembna in tako svojevrstna po tipih, po izredno plastični obdelavi, po polnem kolorizmu in posebno po živahnih, skrajno kombiniranih kretnjah, da ji ne vem para pri nas. Nekoliko starejše od njih utegnejo biti slike na svodu prve traveje istega prezbitarija, ki se odlikujejo po topli barvnosti in dekorativni pretehtanosti. Iz l. 1389 so slike v ladji cerkve v Turnišču, ki vsebujejo v glavnem kroniko ogrskega kralja sv. Ladislava, katere zgodbe so z lahkim, naravnost kaligrafično ustvarjajočim čopičem zelo epično podane v malih, z navisi opremljenih slikah. Posebno pozornost vzbujajo slike v pokrajinah (beg skozi gozd, počitek v gozdu, lov itd.). Umetniško je ta ciklus izvršen od rutiniranega freskanta in zelo dragocen. Novejše slike v cerkvi na Selu predstavljajo pasijon, skoro popolnoma uničeno sliko sv. Treh kraljev ter v kupoli v skupni mandorli, obdani od simbolov 4 evangelistov na eni strani stoječega Zveličarja, v drugi pa sv. Trojico v podobi sedečega Boga Očeta s Križanim pred seboj in sv. Duhom pred prsmi (je uničen!). Te slike so posebno v kupoli koloristično popolnoma svojevrstno uglašene, posebno zeleni obrisi in sence ter kombinacija fine rumene barve z lila jim dajejo toliko finost, da njih mojstra občudujemo. V pasijonu se javlja mnogo naprednih realističnih tendenc, združenih z izvežbano risbo, za kar je značilna posebno slika Juda pri pismarjih in farizejih. Slike na Selu so gotovo prav iz konca 14. stol. Mnoge poteze pa ne izključujejo datiranja še naprej v prvi dve desetletji 15. stol.

Kakor že uvodoma omenjeno, so prekmurski spomeniki tekom svojega obstoja mnogo več trpeli kakor oni ostale Slovenije, zato je njih

<sup>1</sup> Letnica 1378, ki jo navaja Romer, Kirchliche Wandgemälde des 15. u. 14. Jh. in der Eisenburger Gespanschaft v Mitteil. der k. k. C. Commiss. zur Erhaltung der Baudenkmale, XIX. Jahrg. Suppl. str. 214. je nezanesljiva in ni nobenega dokaza za pravilnost njegove domneve, da se v računu iz 17. stol., zapisanim na steno, nahaja račun o postanku fresk. Pač pa primerjauje pri Romerju reproduciranega akvarela po sliki sv. Treh kraljev v Velemérju s sliko sv. Martina na konju v Martjancih nedvomno potrjuje skupno avtorstvo.



TURNIŠČE, FRESKA S SCENO IZ KRONIKE KRALJA LADISLAVA (1489).

videz danes pogosto neznatnejši kakor njihovo pravo estetsko in dokumentarično bistvo. Dobro ohranjene so samo freske v Martjancih, ki niso bile nikoli pobeljene in jih je le v spodnjih delih poškodovala vlaga; na drugem mestu je kupola na Selu, vse druge slike pa je šele novejša doba oprostila parstoletnega beleža. To je tudi vzrok, da lajik v Prekmurju pri ogledu starih spomenikov bolj redko pride na svoj račun kakor n. pr. na Kranjskem. Za izvežbano oko in za strokovnjaka pa predstavlja n. pr. turniška cerkev enega najvažnejših spomenikov Slovenije po bogastvu fresk iz raznih časov, njen prezbitarij pa kljub zanemarjenosti enega najučinkovitejših cerkvenih interierjev pri nas. Ta izredni vtis temelji naravnost na imaterialnih vrednotah osvetljave in barvnega bogastva sten, kjer se v temnejši kolorit 2. pol. 14. stoletja na čudovit način tke zlatorumeni ton prvotne slikarije. Izredne fineše stoletne patine in v odlomkih ohranjenih barvnih elementov prvotne slikarije doživiš tudi v prezbitariju v Murski Soboti, kjer ne veš, kdo je večji čarovnik ali svetloba, ki dviga barvne lise iz polteme, ali umetnik, ki je delo pred stoletji ustvaril. Koloristično čisto drug, na hladni zelenkasti ton uglašen svet nam nudi prezbitarij Janeza Akvile v Martjancih, kjer grobost posamezne izvršitve popolnoma izgine pred velikopotezno dekorativnostjo fantastičnih, na slikana okna spominjajočih arhitektonskih okvirov in čudovito patino, ki pokriva to delo. Sedaj, ko je stari, napol podrti in nelepi oltar nadomestil nov marmornat po Plečnikovem načrtu, je ta prezbitarij šele zopet dobil nazaj svoje poprej precej zastrto življenje.

Umetniško Prekmurje hrani, kakor smo videli, bogastva, mimo katerih ne more brezbržno znanost in trdno prepričan sem, da morajo spomeniki tolike važnosti kakor stara župna cerkev v Turnišču ostati naš stalen ponos, ki mu bo smotrna nega oskrbela tudi prijetnejše lice kakor je današnje, kajti biser ostane biser, če bi bil prav zakopan v smeteh.